

Ірина Дубінець,

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри теорії і методики навчання
мистецьких дисциплін Бердянського
державного
педагогічного університету

МУЗИЧНО-ТВОРЧИЙ РОЗВИТОК МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА НА ЗАНЯТТЯХ З ГАРМОНІЇ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕТОДУ МОДЕЛЮВАННЯ

Постановка проблеми. Одним із стратегічних завдань реформування освіти в Україні є виведення її на світовий рівень шляхом оновлення навчального процесу та змістовного наповнення курсів, покладених в основу фахової підготовки загалом і учителів музичного мистецтва зокрема.

Творча діяльність має велике значення у вихованні людини, здатної долати стереотипи, якій властиві впевненість у своїх силах, почуття самосвідомості.

Аналіз досліджень та публікацій. Проблема творчої діяльності, творчих здібностей відображена в працях багатьох зарубіжних та вітчизняних дослідників: Л. Виготського, С. Шацького, Ш. Амонашвілі, І. Лернера, Д. Богоявленської, Г. Стулової, Г. Ципіна та інші. Основним завданням вищих музично-педагогічних закладів була та залишається підготовка висококваліфікованих спеціалістів-музикантів. У дослідженнях багатьох педагогів і психологів (Р. Грановська, Ю. Крижанська, І. Лернер, О. Матюшкін та інші) зазначається, що традиційний процес навчання базується на репродуктивній діяльності студентів, розрахований на запам'ятовування отриманої інформації, що може призвести до формування не творця, а споживача, не здатного діяти творчо.

Вивченням різних аспектів творчої діяльності в галузі музичної педагогіки займалися багато дослідників, і всі вони вказують не тільки на можливість, але й необхідність використання в навчальній практиці активних форм музично-творчої діяльності.

Деякі питання, пов'язані зі спеціальною підготовкою майбутнього вчителя мистецьких дисциплін, залишаються до кінця не вирішеними. З одного боку, існує професійна потреба вчителя в здатності створювати музику з визначеними функціями (наприклад, дитячу пісню, розспівку для хору тощо) на рівні, необхідному для спеціаліста, урахувавши показник його професіоналізму й компетентності. З іншого боку, методик та засобів розвитку творчих здібностей в процесі підготовки майбутнього спеціаліста на рівні вищої професійної освіти практично немає. Одним з можливих шляхів цієї ситуації може бути введення в

процес музично-теоретичної підготовки майбутнього вчителя мистецьких дисциплін методу моделювання.

Малодослідженими залишаються проблеми використання отриманих наукових результатів у практиці викладання однієї з нормативних дисциплін музично-теоретичного циклу – гармонії.

Мета статті – теоретично обґрунтувати роль музичного моделювання для розвитку творчих здібностей майбутніх учителів та практичне його використання на заняттях з гармонії.

Виклад основного матеріалу. Моделювання – метод пізнання психічних явищ і процесів на основі побудови і вивчення їх моделей. У музичному навчанні моделювання застосовується як щодо цілісного процесу (напр., фонації) або його частин (функцій, станів, процедур тощо). Моделювання дозволяє інтерпретувати, прогнозувати й оцінювати процес творчої діяльності людини, у якій нерозривно переплітаються об'єктивне і суб'єктивне.

Модель – це своєрідний каркас, структура будь-якого предмета чи явища. Загалом, існує три етапи роботи за моделями:

1) імітаційний, який заключається в повторенні та запам'ятовуванні моделі;

2) маніпуляційний, у якому модель змінюється, у результаті чого виникають її варіанти;

3) творчий, коли студенти будують велику кількість нових моделей та їх варіантів, коли відбуваються не тільки зміни, але й поєднання двох або декількох моделей.

Творчі завдання – необхідна форма роботи з будь-яких дисциплін у процесі навчання. Звісно, краще самостійно створений матеріал, порівняно із запропонованим. Великого значення при виконанні творчих завдань студентами музичних напрямів надається моделюванню. Цей метод, перш за все, спирається на образне та логічне мислення, яке, як правило, формується в учнів школи. Основне правило в роботі з моделями таке: модель повинна бути не тільки засвоєна, але і записана. Мета роботи за моделями на заняттях з музично-теоретичних дисциплін – прагнення розвивати творчість студентів, конструктивне мислення, винахідливість у підборі варіантів; спростити сприйняття цілого в музиці через часткові моменти, а також корисна цікавість.

Слід відмітити, що під творчими завданнями ми розуміємо моделювання пісень шкільного репертуару, створення мелодії до певного акомпанементу, його підбір з обов'язковим записом, письмовий гармонічний аналіз музичного твору.

У навчальному процесі вищого музично-педагогічного закладу розвиток творчих навичок і здібностей відбувається під час вивчення комплексу теоретичних дисциплін («Сольфеджіо», «Гармонія», «Поліфонія», «Аналіз музичних творів»).

На практичних заняттях з дисципліни «Гармонія», яка є важливим елементом у навчанні музикантів, найбільш ефективно може бути використано метод музичного моделювання.

У курсі гармонії, як правило, використовують три види практичних робіт: письмове розв'язання задач, вправи на фортепіано і гармонічний аналіз. Як показує досвід, більшість викладачів серед письмових і фортепіанних завдань найчастіше застосовують ті, які мають творчий характер. У гармонії велику роль відіграють літерно-цифрові позначення навіть у викладу та поясненні матеріалу. Тому під час гармонічного аналізу, гри модуляцій, у письмових завданнях та в деяких інших формах роботи необхідно постійно аналізувати вихідні гармонічні моделі або придумувати, складати нові моделі-формули, наприклад, моделювати гармонічну побудову періодів.

Моделювання гармонічної будови періоду – характерна форма роботи в курсі «Гармонія». Наприклад, студент може придумати та виконати на фортепіано за своєю схемою у вигляді потактового розподілення різних за функціями акордів (так званий «ланцюжок акордів») характерна гармонічна побудова періоду в рамках конкретної епохи.

Можливі й інші варіанти завдань для розвитку творчих здібностей студента, а також перевірки набутих ними знань, умінь та навичок. Викладач пропонує свій функціональний план для періоду, а студент повинен спробувати створити декілька періодів:

- у різних жанрах (марш, пісня або романс; для цього завдання студент повинен знати та використовувати відомі йому основні особливості конкретного жанру);

- у різних стилях (бажано, щоб при прослуховуванні в студентів з'явилися уявлення про стиль епохи, а, можливо, навіть і конкретного композитора).

Таким чином, кожна тема при викладу чи поясненні матеріалу, форма роботи, які використовуються в процесі вивчення дисципліни «Гармонія», підтверджують необхідність та ефективність використання методу моделювання.

Сутність методики музичного моделювання полягає в засвоєнні та систематизації найбільш характерних та закріплених у суспільній свідомості одиниць музичної мови й відборі найбільш типових кліше для побудови заданого образу.

Метод музичного моделювання дозволяє поєднати імітування різних стильових, жанрових зразків; виявити здатність студентів виділяти, використовувати засоби музичної виразності, музично-мовленнєві кліше для побудови музичного образу.

Опертя на образність, інтонаційний смисл має стати єдиним орієнтиром навчального процесу. Важливо пам'ятати, що не можна привчати студентів до формального оперування елементами музичного

матеріалу без установки на образність. Суть музичного мистецтва – вираження образу, який визначає всю сукупність музичних засобів, що формують відповідну інтонацію, смислове «зерно» музичного твору. Суттю музичного моделювання повинно також стати вираження образу з опорою на стійкі музично-слухові уявлення, закріплені в пам'яті.

Практика музичного моделювання закономірно вимагає різних умінь і навичок: слухання, аналізу, закріплення в пам'яті образних, стильових і жанрових стереотипів, що можливо під час вивчення курсу гармонії.

Метод музичного моделювання впроваджується в опорі на ряду з дидактичними принципами на спеціальні принципи:

- ознайомлення (отримання визначеної інформації з повідомлень та опрацювання рекомендованої літератури), попереднього аналізу (вивчення кожного жанру або композиторського стилю ц метою з'ясування їх загальних та найбільш суттєвих властивостей);

- поетапного створення (творення мелодії або теми, потім частини композиції і всієї форми, а також створення ескізів з різних розділів форми з послідуочим їх поєднанням в цілісну музичну композицію);

- творення варіантів моделі (паралельна робота над декількома варіантами на кожному з етапів творення моделі зразка жанру).

Творчі здібності студентів-музикантів трактуються як уміння створювати музику з визначеними функціями на рівні, необхідному для розв'язання педагогічних задач. Це вміння складається з такого комплексу:

- створювати виразний музичний текст;
- розвивати музичний матеріал природно та логічно;
- створювати музичний текст за визначеною жанровою основою;
- записувати музичний текст відповідно до норм музичної грамоти.

Отже, цілеспрямоване засвоєння студентами алгоритму моделювання дозволяє створювати на його основі навчальні зразки музики з відповідними жанровими властивостями. Музичне моделювання є продуктивною творчою діяльністю студентів і дозволяє розглядати цей метод в курсі гармонії, щоб сформувати уміння створювати музику за певними властивостями.

Перспективи подальших пошуків у напрямку дослідження. Сьогодні практично не має спеціальних досліджень, присвячених вивченню ролі музичного моделювання як засобу розвитку творчих здібностей студентів на заняттях з гармонії в системі вищої музично-педагогічної освіти.

Список використаних джерел

1. Арановский М. Г. Опыт построения модели творческого процесса композитора. / М. Г. Арановский // Методологические проблемы современного искусствознания. – Вып. 1. – Ленинград, 2005. – С. 127–141.

2. Варданян А. У. Моделирование как средство обучения и метод педагогического исследования : метод. пособие /А. У. Варданян, И. И. Логвинов. – Ереван, 2011. – 94с.

3. Коржова О. А. Музыкальное творчество как дидактическая проблема: музыкальный текст и его моделирование : дисс. канд. Искусств : 17.00.02 / О. А. Коржова. – Ростов-на-Дону, 2006. – 150 с.

4. Лукашевич В. К. Модели и метод моделирования в человеческой деятельности / В. К. Лукашевич. – Минск : Наука и техника, 1983. – 120 с.

5. Михеев В. И. Моделирование и методы теории измерений в педагогике / В. И. Михеев. – М. : Высш. шк., 2007. – 200 с.

6. Фридман Л. М. Наглядность и моделирование в обучении / Л. М. Фридман. – М. : Знание, 2014. – 80 с.

Цыпин Г. М. Музыкально-исполнительское искусство: Теория и практика / Г. М. Цыпин. – СПб : Алетейя, 2010. – 320 с.